

”Evidensbasert” – praksis og ideologi

.se.fi.is
.dk.no

Dr. EDGAR MARTHINSEN
Førsteamanuensis Høgskolen i Stavanger,
edgar.marthinsen@svt.ntnu.no

The concept of evidence based practices and research are diffusing into the social work discourse. The concept operates in politics as well as within science and practice. There seem to be an urgent need for clarification of the content. The author traces the concept back to its origin in medicine and show how different meanings are attached depending on the interest of the agent using it. By discussing the relation between the critique of positivism versus phenomenology the author illustrates how different interpretations of evidence-based mirror competing epistemological positions. The author discusses the dissemination of knowledge within the evidence based school and questions its heavy reliance on web-databases. May be there is a need to merge the idea of evidence based practices and research with the ideas of learning organizations, and that this may evolve into a mind for learning rather than a mind for research?

Key words

social work
evidence based practice
critique of positivism
sociology of science
mind for learning

Nye begreper dukker stadig opp i forsøket på å få bedre grep om vår forståelse av verden. Ofte bærer nye begreper i seg ideer om nye måter å håndtere tilværelsen på. Både innen forskning og politikk hører vi stadig oftere begrepet ”evidens” brukt, - men hva betyr det og hva bærer det i seg?

Evidence Based Practice (EBP) og Evidence Based Research (EBR) kan betraktes som innovasjoner. De bærer i seg nye løsningsmuligheter. Som innovasjoner trenger en ikke å sette seg helt inn i alle aspekter ved det nye, men nye grupper tar det opp i sin praksis som idebærende. En sier at innovasjoner diffuserer inn i organisasjoner eller sosiale felt. De trenger seg på – gradvis. Evidensbasert kunnskap, gjerne uten skille mellom kunnskapsproduksjon og -anvendelse, ser ut til å få så stor utbredelse at en kanskje bør ta en mer kritisk diskusjon?

Denne artikkelen tar opp selve ideene bak EBR/EBP, hvordan begrepene har blitt brukt og forstått ulikt av ulike aktører. Artikkelen stiller seg kritisk til noen av de mest fundamentalistiske tolkningene og reiser spørsmålet om vi ikke burde være i stand til å skille de politiske og ideologiske argumentene om evidensbasert forskning og praksis fra de vitenskapelige? Det kan hende evidensbasert forskning svarer på noen av kunnskapsbehovene i feltet sosialt arbeid og andre felt. Det bør ikke lede en til å tro at en i fremtiden kan lene seg på vitenskapen for å unngå diskusjoner om moral, ideologi og politikk. Når ideene også får politisk støtte blir det viktig at vitenskapen kritisk kan møte politikken. Habermas (1969) advarte tidlig mot farene ved å la ideologien fylle kunnskapshullene. Denne artikkelen bør også leses som advarsel.

Hva legges i begrepet ”evidensbasert”?

Begrepet evidensbasert ser ut til å ha sin opprinnelse innen medisin, og Sackett (1997) definerer det slik:

Evidence-based medicine is the conscientious, explicit, and judicious use of current best evidence in making decisions about the care of individual patients. The practice of evidence-based medicine means integrating individual clinical expertise with the best available external clinical evidence from systematic research.

Sackett legger vekt på å skape en syntese mellom den personlige erfaringen og forskningen i feltet. Dette motivet synes å være framtreddende i flere profesjoners praksis. EBR har også i seg en kritikk av praksisbasert kunnskap og kvalitativ forskning som et for svakt kunnskapsgrunnlag for praksis. Enkelte ønsker en streng avgrensning av hva slags forskning som skal regnes som gyldig, og vil tilsidesette kunnskap som søker å gi innsikt i mer komplekse fenomener ved bruk av andre typer studier enn de såkalte randomiserte studiene med kontrollgruppe (Randomized Control Trials, RCT). Harde data settes opp mot taus kunnskap, refleksjon og dybdestudier. En er på mange måter tilbake til 1968 og den påfølgende positivismestriden, hvor en oppnådde anerkjennelse nettopp for de mer kvalitative metodenes fordeler og anerkjente praksis som et grunnlag for kunnskapsutvikling.

Enkelte svinger pendelen tilbake for en slags ny-positivisme – og søker den kvantitative forskningens hegemoni.

La oss se nærmere på saken. Jeg spurte nylig noen av deltakerne på en konferanse i Sverige, og de tolket åpenbart evidensbegrepet som ”bevisbaserad praktik”. Månsson (2003) påpeker at dette er en vanlig misforståelse i Norden. Det engelske ordet for bevis er *proof*. Bevis (proof) brukes innen juss og naturvitenskap om fakta en forestiller seg som ugjendrivelige og er således mye sterkere enn ordet *evidence* som viser til det en bygger argumentene på¹. *Evidence* kan ikke i seg selv betraktes som bevis. Et bevis må føres – det må argumenteres for det. *Noe* ikler seg bevisets drakt. Beviset inngår dermed i de sosiale konstruksjonene og står ikke uavhengig av den sosiale virksomheten. Vitenskapen har til tider forsøkt å ignorere denne påkledningen ved å opptre som ”objektiv”. I samfunnsvitenskapelig sammenheng ville det kanskje vært bedre å bruke begrepet empiri som dette *noe-en-legger-fram-som-bevis: evidence*.

Sacketts definisjon brukes i Willman og Stoltz (2002) bok om evidensbasert sykepleie hvor de påpeker at det er den vedvarende prosessen mot å søke den beste tilgjengelige kunnskapen som er den bærende ideen. Det innebærer at en må alltid holde seg oppdatert. Derved oppstår behovet for lett tilgjengelige databaser om tilgjengelig viten. Dette har blitt et sentralt anliggende for mange europeiske stater de senere årene, også for de skandinaviske land. Willman og Stoltz vil ha med erfaringskunnskapen i kunnskapsdatabasen. Den empiriske kunnskapen skal bare være én av flere komponenter i kunnskapstilegnelsen. De opererer med empirisk, estetisk, etisk og personlig kunnskap. De viser til at evidensbegrepet også kan omfatte meningsdimensjonen. Jeg stiller meg spørrende til om begrepet tåler å strekkes så langt. Om en ser på andres definisjoner, synes det å være vanligere å avgrense den forskning som anerkjennes, og nedtone erfaringsaspektet. Sheldon og Macdonald (1999) har tilpasset definisjonen til sosialt arbeid slik:

Evidence-based social care is the conscientious, explicit, and judicious use of current best evidence in making decisions regarding the welfare of those in need of social services.

En kan merke seg at Sheldon og Macdonald ikke har med ideen om å integrere erfaring og vitenskap i praksis. De drøfter i sitt arbeid begrepene *conscientious, explicitness* og *judicious*. Det første begrepet omhandler de etiske forpliktelsene som ligger i praksisutøvelsen og medarbeidernes behov for å følge med i utviklingen, og å forstå sosiale problemers natur og virkningene av ulike intervensjoner. *Explicitness* handler om å være åpen overfor brukeren og være villig til å diskutere ulike muligheter med ulik sjanse til å lykkes. *Judicious* handler om å vise edruelig og god dømmekraft. Sheldon og Macdonald advarer mot å gi seg over til *fads, fashions and 'causes'*. *Explicitness* illustrerer det demokratiske aspektet som ofte følger diskusjonen om best practice – at en skal være brukerorientert og at valg skal være mulig. Spørsmålet er om slike mål-

settingene lar seg forene med EBP, bl.a. fordi diskusjon av tilgjengelige alternativer med brukeren blir illusorisk hvis de vitenskapelige bevisene taler i en viss retning (og hvis mer motepregede, populære alternativ avskrives som humbug). Valg kompliseres også av livsstil og personlig smak, for en kan ikke tvinge løsninger på folk fordi om vitenskapen taler for andre væremåter. Vi har uenighet om røykeforbud og fartsgrenser og klienter kan foretrekke andre verdier enn de sosialarbeideren ønsker å fremme (Marthinsen 2003).

Forskningshierarki

Evidensbasert forskning (mis)forstås av flere som en viss type forskningsbasert kunnskap, nemlig at alt skal basere seg på forsøk med store utvalg hvor randomisering skal sikre mot feilslutninger. Sacketts utgangspunkt var ikke at bare en type forskning er valid og reliabel, men også å sammenholde kunnskap fra mange ulike forskningsprosjekt om det samme og se disse i lys av egne erfaringer. Dette er en viktig nyanse som bidrar til å gjøre evidensbasert forskning og praksis avhengig av hverandre for at ideen skal være realisert.

I diskusjonen om evidensbasert forskning har det utviklet seg en strid om det er mulig å lage et metodisk hierarki hvor forskningsgjennomgang av flere uavhengige randomiserte kontrollforsøk rangeres høyest. Listene det opereres med beveger seg gjerne ned mot mer kvalitative studier, men de mest ekstreme utelater alt som ikke er såkalt empirisk forskning. Taylor og White's (2002) liste gir en representativ presentasjon av de talsmenn som strekker definisjonen mot mer erfaringsbasert viten:

1. Strong evidence from at least one systematic review of multiple well-designed randomized control trials (RCTs).
2. Strong evidence from at least one properly designed RCT of appropriate size.
3. Evidence from well-designed trials without randomization, single group pre-post, cohort, time series, or matched case-control studies.
4. Evidence from well-designed non-experimental studies from more than one centre or research group.
5. Opinions of respected authorities, based on clinical evidence, descriptive studies or reports of expert committee².

Flere framhever randomiserte, kontrollerte forsøk som den forskningsmetode en bør strekke seg etter, mens andre har begrenset tro på den metodens rekkevidde. Innen fag som sosialt arbeid opererer en ofte med problemstillinger som berører kontroll og grensesetting av politisk og moralsk karakter, og i forskning på slike forhold kan det ofte være nødvendig å utforske mer i dybden ved hjelp av andre design. Fisher³ (2002) er bland dem som framhever behovet for mer forskning som kan bidra til at vi får artikulert mer av den tause kunnskapen – den kyndighet praktikere sitter på. Månsson

(2003) hevder at ensidig fokus på store RCT- studier i forskningsoversikter gjør at en risikerer å utelate viktige forskningsresultater. Han advarer mot metodefundamentalisme og betegner forherligelsen av RCT som *nattstått positivisme*¹. Han skriver at de tankefigurer som ligger bak den evidensbaserte forskningsmodellen ikke gir rom for kunnskap om hvordan ulike faktorer samspiller, motvirker eller påvirker hverandre i et forandringsforløp (op.cit. s. 76). Det er kanskje på sin plass å minne om at kritikken mot de store undersøkelsene som lå til grunn for positivismens vitenskap, feilaktig skapte et bilde av tilværelsen ved å fokusere på det statistisk signifikante som ”det rette”. En kan her vise til Foucaults (1996) kritikk av slik kategorisering og tendenser til universalisme, bl.a. i *Tingenes orden* (utkom 1966) hvor han viser at *ingen* kan fylle rollen som det moderne fornuftige mennesket. Selve tankegangen om at en kan utradere all usikkerhet ble kritisert bl.a. av Habermas (1969) som påpekte at ideologien trådte inn der kunnskapen sviktet. Kritikken av positivismens verdensanskuelse er i det hele tatt et av fenomenologiens og hermeneutikkens kjerneområder, ikke minst hos Gadamer i bøker som *Sannhet og metode* (utkom 1960) og *Teoriens lovprisning* (2000). Praktisk fornuft (Bourdieu 1999) og taus kunnskap (Scön 1983) er begreper muliggjør en syntese mellom forståelse, forklaring og praksis og bryter med dikotomien mellom teori og praksis, eller skillet mellom vitenskap og praksis. Å gå i skyttergravene igjen over en kamp om den rette vitenskap, kan etter min mening ikke betegnes som fruktbart.

En har – så vidt jeg har klart å oppdrive – svært lite forskning eller praksis som framstiller seg som evidensbasert sosialt arbeid i Norden. Det foregår en del når det gjelder atferdsmodifiserende programmer. CUS (Centrum för utvärdering av sosialt arbete) argumenterer i en nylig utgitt rapport for at forskning av denne type kan bidra til å forbedre praksis (Soydan og Ulmanen red. 2003). Angel (2003) omtaler forskningen på MST og PMT som eksempler på evidensbaserte programmer. Han skriver at *for å bøte på at vitenskapen har framskaffet så store mengder kunnskaper at alt er fragmentert og uoversiktlig, utvikles det systemer for å håndtere det uoversiktelige, nemlig evidensbaserte programmer.*

Det er altså ikke bare snakk om krav til det enkelte kunnskapsprosjekt, men om samling av prosjekter som innretter seg mot det samme forskningsspørsmål. Forskningsgjennomganger (reviews) skal være råmaterialet i kunnskapsdatabaser hos institusjoner som SCIE (Social Care Institute for Excellence) og Campbell Collaboration (CC). Sistnevnte er etablert i Norden med sete i Danmark og omtaler seg selv som:

en framvoksende internasjonal bestrebelse på å bidra til at folk kan gjøre velinformerte beslutninger ved å forberede, vedlikeholde og fremme tilgang til systematiske forskningsgjennomganger (reviews) om effektene av sosial- og utdanningspolitisk politikk og praksis (CC 2002).

Det sies videre at CC skal samarbeide tett med sin søsterorganisasjon Cochrane Col-

laboration, som ivaretar de samme oppgavene på helseområdet. CC vektlegger i sine statutter at institusjonen skal søke å stimulere forskning hvor de vitenskapelige bevisene har en høy standard. Det står også sentralt at folk skal ha tilgang til de resultatene som er av betydning for dem. Særlige interesser skal ikke tillates å stå i veien for tilgang på relevant kunnskap. Heller ikke økonomiske eller politiske argumenter er gyldige for å holde noe tilbake. CC synes å innta en *velferdspolitisk* posisjon i forhold til et underliggende rettferdighets- og rettighetsideal basert på likhetstradisjonen. Diskursen vi går inn i handler derfor om mer enn vitenskapelig kyndighet. Også i møte med CC finner vi kampen om den rette metoden. CC har opprettet metodegrupper sammen med Cochrane Collaboration for å

stimulere den empiriske metodologiske forskning som er nødvendig for å øke validiteten, relevansen og presisjonen av systematiske forskningsgjennomganger og de randomiserte forsøkene og ikke-randomiserte forsøkene som de er basert på.

Slike beslutninger har medført at det verserer en hissig debatt⁴ om hva som er vitenskap, og hvor forståelses- og tolkningsorienterte posisjoner står mot det jeg hat betegnet som ny-positivisme. Den vitenskapelige debatten synes i mange tilfeller å gå over i og inn i den politiske og ideologiske (her avgrenset til Norden og Storbritannia).

Politikk og vitenskap

For politikken synes EBP, og kunnskapsdatabasene som følger med, å kunne gi gode argumenter i kampen for å legitimere ressursbruken. Det vil gjøre det mulig å si at virksomhetene anvender de beste løsningene og arbeider effektivt. Dialogen mellom administrasjon og politikk kan forenkles og kravene til de utøvende profesjonene kan framstå som mer entydige. Retorikken kan for en tid fungere tillitsvekkende, men over tid vil det være den praksis som følger som blir avgjørende. Da vil det vise seg om innovasjonen kan levere varene. Hvis eller når det avsløres hvor den politiske ideologien trer i stedet for kunnskap avdekkes også vitenskapens grense. Det vil derfor ramme alle som faller for fristelsen å heve evidensfanen uten å ta sine forbehold.

Forskning om forskningsanvendelse⁵ har i årevis vist at det innen mange virksomheter er dårlig med oppdateringen – organisasjonene fungerer sjelden som lærende organisasjoner. Viljen synes å være til stede. Profesjonelle uttaler at de gjerne skulle ha ofret noe av friheten og valgmulighetene de har i møtet med klientene til fordel for større sikkerhet om hva som var det riktige å gjøre. Willman og Stoltz (2002) uttrykker frykt for at rutinepreget profesjonell virksomhet – uten et nødvendig kritisk og faglig oppdatert blikk – påfører folk smerte og lidelse i stedet for å lette dem for deres byrder. En ønsker ikke bare å unngå feil, men også slutte å gjøre det som ikke virker (Sheldon og Macdonald 1999). Argumentene om effektivitet gjelder både i forhold til å gi brukeren av tjenesten best mulig hjelp, og å gi oppdragsgiveren mest mulig igjen for sine investeringer. Slik tjener evidensbasert praksis to sentrale politiske mål i dagens

forvaltning.

På den svenske Socialstyrelsens konferanse april 2004 om ”kunnskapsutvecklingen inom socialtjänsten” ble uttrykket *evidensbaserad praktik* brukt nærmest synonymt med (vitenskapelig bevist) *best practice*. Slike ideologiske overtoner har etter min mening også slått inn i norsk forvaltning når det i Sosial- og helsedirektoratets programerklæring uttrykkes at sosialt arbeid i løpet av det neste 10-året skal være vitenskapelig basert (Stolanowski 2002). Sosial og helsedirektoratet i Norge synes å være mer tilbakeholdende og forsiktig selv om de har tatt opp evidensbasert forskning og praksis som tema⁶. Det kan synes forlokkende å ta et ord inn i sitt vokabular hvis det virker tillitvekkende, overtalende og i siste instans også kan bidra til å tilføre ressurser. Spørsmålet er likevel om ikke den retoriske kraften forringes når begrepet skal bryne seg på virkeligheten?

Utdrag fra stridighetene om evidensbasert arbeid

At en syntese mellom forskning og praksis kan være nødvendig, synes det å være stor konsensus om. Striden står mer om hva evidensbasert praksis skal stå for og hvordan den skal utvikles. En del av kritikken er allerede tatt opp, men la oss se litt nærmere på den. Særlig det ensidige metodekravet har vært drøftet, men også forestillingene om forskningsanvendelse tas opp.

Frost (2002) har skrevet om hvordan evidens-ideen har påvirket feltet sosialt arbeid, og ser for seg fire utfordringer en må ta stilling til. For det første tar han opp problemet med evidens. En vitenskapelig holdbar analyse av et avgrenset og for så vidt representativt problem, betyr ikke at det å gjøre tilnærmet det samme i en antatt lik situasjon senere vil gi samme resultat. Å gå fra såkalt holdbar evidens til å si at en har en effektiv metode er å overforenkle virkeligheten. Han påpeker at det også innen evidensbasert forskning foreligger ulike epistemologiske posisjoner, og at det mellom disse vil være uenighet om forskningens design, dens relevans og tolkningen av resultatene. Dessuten er mye kunnskap, særlig innen evalueringsforskning, situasjonell – den gjelder i en viss sammenheng og under visse vilkår.

For det andre tar Frost opp selve problemet med anvendelsen av evidens. Om plassering av barn hos slekt anses å være det beste, vil det i seg selv ikke være bestemmende for utfall. Han påpeker også at ingen praktiker kan ha ambisjoner om å være oppdatert på sitt eget felt – kunnskapstilgangen er alt for stor i dag til at det er mulig. Dessuten må det fattes beslutninger hele tiden, og en kan ikke vite hvilke av disse som evt. kunne vært bedre om en hadde visst at andre alternativer fantes. Han påpeker også den praktiske kunnskapens betydning – som evidens som enda ikke er kjent.

Det tredje momentet Frost påpeker er at evidens-skolen forholder seg nærmest teknisk til verden og ser bort fra de verdispørsmål som ofte ligger i sosiale problemer. Forskningen viser at sosiale problemer konstitueres slik at de blir politiske og deretter får forskningsmessig interesse. Moralsk panikk over visse hendelser er typisk. Om vi

tenker på både Bjugsaken⁷ og tilfellet med barnedrap i Trondheim noe senere, reiste begge sakene spørsmål knyttet til dannelse og oppdragelse i Norge. Det ble stilt en rekke spørsmål bl.a. om hva som kan betraktes som normalt for barn og om en kan basere seg på de normalitets- og avviksbegrep som ble anvendt. Slike saker går igjen i flere land, og Frost konkluderer med at sosiale problemer aldri kan bli nøytrale, akkurat som kunnskapen om dem heller ikke kan bli det. Det som er effektivt vil heller ikke nødvendigvis bli ansett som det gode.

Det fjerde Frost tar opp kan betegnes som forholdet mellom tjenestetilbud og bruker, og involverer både lovgiver, driftsansvarlig og utøver like mye som sluttbrukeren. Profesjonell praksis må forhandles fram, ofte på basis av mange kompromiss av så vel faglig som økonomisk og verdimesig karakter – her kan en også tilføye det som handler om smak innenfor sosialt akseptable rammer. Frost ser ut til å innta den posisjon at hvis den evidensbaserte forskningen ble satt inn i en slik kontekst ville den ha større muligheter for å få bredere tilslutning. Dette ville krevd konsensus om begrepet, mens en i stedet fører såkalte ”paradigmatiske kriger”.

Smith (2002) går tilbake til positivismekritikken og angriper myten om at all usikkerhet lar seg fjerne fra kunnskapsbaserte forutsigelser. Mennesket selv er ikke rustet til å opptre så rasjonelt at en kan se bort fra stadig skiftende kontekst. Teknikker er derfor i sin natur ikke helt repliserbare.

Selv vil jeg påpeke det forhold som følger av erkjennelsen av det fenomenologiske grunnlaget for agentskap. Bak ideen om det handlende subjekt hviler den tanke at hver og en av oss utvikler sin egen verdensanskuelse (Weltanschauung). Freud (1933) arbeidet med dette begrepet fra Husserl og kritiserte det moderne vitenskapssyns forestilling om en universell forståelse. Verdensanskuelsen lar seg ikke sentrere i felles forståelse eller fellesskap. Agentskapet (subjektets forhold til seg selv og strukturene det lever under) blir slik noe helt annet enn en forestilling om at vi kan strekke oss mot fornuften og at evolusjonen leder til ”utvikling” av høyere sivilisasjoner. Kant talte om det *usosiale sosiale* mennesket og Foucault (1996) om det *desentrerte* menneske. Mennesket verken vil eller makter å være det andre måtte forvente. Hver enkelts verdensanskuelse er likevel påvirket av sin dannelse, sin sosialisering og tiden. Verdensanskuelsen lar seg ikke avdekke helt og fullt, og endres med de erfaringer og tanker vi gjør oss. Med andre ord er vår tilværelse preget av en vedvarende skapende situasjon, påvirket av rekontekstualisering og rekonstruksjon. Det skapende og gjenskapende er i det hele tatt et kjennetegn ved språket som både kommunikasjons- og tradisjonsbærer. Fenomenologien ledet Freud til psykoanalysen – at vi har muligheten til å endre oss selv ved å refortolke og omskrive våre liv. En ny fortelling om oss selv. Bourdieu anvender samme tankegangen når han utviklet sosioanalysen for å kunne forstå mekanismene i sosiale felt (Se bl.a. Bourdieu 1994 og 1999). Ved enhver anvendelse av kunnskap eller vitenskap vil det fortolkende aspekt være framtrødende, og en kan ikke – uansett rigid kontroll – fastholde noe med fornuftsorienterte tekniske rutiner. En bør derfor våge

å tale om grader av treffsikkerhet når det gjelder metode, og usikkerheten må kunne drøftes som en av de mange faktorer en må forholde seg til i valg av (be)handling. Diskusjonen om hva som skal regnes som evidens, eller hva som er empiri, mener jeg må håndteres som et metodeproblem. Hva egner seg til å belyse den problemstilling som reises? Dette leder til de tradisjonelle diskusjoner om dybde kontra bredde eller begge deler. I alle tilfeller vil det ha betydning hvilke ressurser en har til rådighet i form av tid, penger og kompetanse.

For å klargjøre min posisjon, kan det være fruktbart å skape en syntese av de ulike metodiske grepene og ikke henviser dem til ulike leire. Diskursen må utvikles i samspill og samarbeid med praksisfeltet og brukere av de tjenester en søker å utvikle. Et av fenomenologiens største gjennombrudd i samfunnsvitenskapene, nemlig vekten på agentskap (Bourdieu) eller agency (Giddens), har så store konsekvenser for forståelsen av utøvelsen av klientskap, praksis, forskning og politikk, at en ikke blir troverdig på sikt om en forsøker å ignorere dette. Det betyr at enhver evidensbasert praksis også må være kritisk reflekterende.

Forholdet til praksis

Selve tanken om å samle kunnskap og gjøre den tilgjengelig inngår i arbeidet med å effektivisere virksomhet innen både privat og offentlig sektor⁸. Institusjoner som taler for evidensbasert virksomhet legger vanligvis stor vekt på å gjøre kunnskap tilgjengelig, og arbeider samtidig for at praksisfeltet skal ta den i bruk. Det bygges opp databaser tilgjengelig på internett, og det utvikles forskningssamarbeid med praksis. Centre for Evidence Based Social Services (CEBSS) har kartlagt praksisfeltets lesevaner. De konkluderer med at et av de sentrale hindre for å gi brukere tilgang til og kunne dra nytte av ny viten, er at praksisfeltet ikke holder seg à jour med ny kunnskap. Dette kan kanskje relateres til kunnskapsnivået, men kan også tilskrives tid og tilgang til informasjon. I England argumenteres det for å revidere sosialarbeiderutdanningen slik at utdanningen rekrutterer studenter med større vekt på akademiske evner. Det må kreves bedre teoretisk skoloring av lærerne, og de igjen må vise større interesse for empirisk forskning og bruken av de metoder som baserer seg på anerkjent vitenskap (Lyons 1999). Både utdanning og praksis kritiseres for å bygge for mye på personlig overbevisning og politisk og religiøs ideologi (Ainsworth og Hansen 2002).

CEBSS legger opp til å involvere praksis direkte i kunnskapsutviklingen, mens institusjoner som SCIE har som mål å utvikle databaser som kan gi: *Better knowledge for better practice*². SCIE har et tilleggskrav i sine statutter som klargjør hvor viktig verdidebatten er i diskusjonen om hva som er kunnskap. Det uttrykkes at selv om en praksis måtte ha god effekt, vil det være avgjørende om brukere og pårørende vil ha det slik. Det presiseres derfor at mye av den empiriske forskningen bør legge større vekt på å få fram brukerperspektivet, og samtidig lytte til praktikerne og anerkjenne deres kunnskap og behov. Foruten problemene med at den etterlyste forskningen ikke

finnes, synes SCIE å ha et kommunikasjonsproblem med å bruke internett for å stimulere forskningsanvendelsen. Forskningsleder Fisher fortalte (forfatteren besøkte SCIE i 2002) at det er ca en million ansatte i sosial- og hjemmebaserte tjenester i England. Bare omkring 50000 av disse har høyere utdanning og kan forventes å dra nytte av vitenskapelige tekster. De fleste andre er ufaglærte eller har minimalt med utdanning. Svært få av både de faglærte og ufaglærte har tilgang til internett i arbeidet, og de har heller ikke avsatt tid til å arbeide med utgangspunkt i SCIEs databaser. Dette illustrerer noen av problemene en står overfor med å implementere en politikk for evidensbasert praksis.

Campbell Collaboration satser også sterkt på å bygge opp forskningsdatabaser basert på forskningsgjennomgang, men det erkjennes at tilgangen på forskning som innfrir de høye kravene er dårlig. På ”Mind the Gap” konferansen (se sluttnote) opplevde jeg en skepsis knyttet både til de ideologiske sidene ved oppbyggingen av databaser, og til vitenskapens muligheter til å løse problemer av alle slag. Det var likevel tilslutning til at det bør arbeides med å systematisere kunnskap og at departementene bør kunne initiere mer forskning av høy kvalitet. Det ble også kommentert at eksperimentelle, randomiserte forsøk med mennesker innen felt som barnevern og sosiale tjenester ikke bare er spørsmål om penger, men like mye om utfordringer av metodisk og etisk karakter.

Diskusjonen om evidensbasert forskning og praksis – gjerne sammen med diskusjonen om en refleksiv praksis – leder gjerne til det en forbinder med ”lærende organisasjoner”. Forestillingen om lærende organisasjoner oppsto i kjølvannet av anerkjennelsen av kunnskapsutvikling i praksisfeltet, særlig slik det ble håndtert av Argyris og Schön (se bl.a. *The reflective practitioner* 1983). Grunnen til syntesen mellom refleksjon og evidens, synes å ligge i behovet for å redusere omfanget av hybris – eller forestillinger om det sanne – som kan ligge i praksiskunnskapen. Det forventes at økt innslag av empirisk forskning kan avdekke noen av de mytene (hybris) praksis skaper seg i troen på den gode handling, og erstatte dem med mer troverdig kunnskap.

I mitt samarbeid med praksisfeltet har vi diskutert oss fram til begrepet ”et sinn for læring”. Dette er en syntese av ideene om ”research minded practice” og ”learning organizations”. Sinn henviser til *mind*, og uttrykket skal reflektere det forhold at både forskningen og praksis medregnet brukeren/borgeren, må være villig til å lære. Sinnet må være innrettet mot kritisk selvransakelse og kritisk praksisutøvelse. Tanken er at en skal kunne ta opp, tolke og søke å forstå den kunnskap vi har om fenomener som angår oss, og at denne kunnskapen inkluderer alle kilder som kan kaste lys over det aktuelle tema. Fra den enkeltes egen opplevelse og erfaring til kritisk å evaluere vitenskap og andre påstander om verden – en tilbakevendelse til det opprinnelige i EBP.

En slik innfallsvinkel synes å være forenlig med Olesens⁹ (2003) der han taler for en kritisk realistisk posisjon i forhold til de generative mekanismene i sosialt arbeid. Han hevder at det danske feltet har dreid seg om tre posisjoner for å forklare og

fremme utvikling. Den ene posisjonen er evidensbasert sosialt arbeid, den andre en praktiker(orientert) forskning og den tredje er mot en konstruktivistisk, kritisk teori. Den siste baserer seg ifølge Olesen bl.a. på Bourdieus sosiologi og epistemologi. Selv taler han for en kritisk-realisme-posisjon som ligner på det jeg omtaler som den historiske epistemologien (se Marthinsen 2003). Kan det skapes en syntese mellom materialisme (nyere marxisme) og fenomenologi? Olesen hevder at posisjonen gjør det mulig å ha øye for når og under hvilke omstendigheter sosialt arbeid fører til reproduksjon av strukturelle trekk, på samme måte når og hvor det åpner for å bryte med strukturbaserte determinerende krefter. Posisjonen leder Olesen til en flermetodisk angrepsvinkel hvor forsker, praktiker og klient i større grad samarbeider i kunnskapsprosjektet. Diskursen om evidensbasert kunnskap synes å ha sporet av i denne sammenheng, selv om det uttrykkes ønske om å følge både demokratilinja og kunnskapslinja.

Vi trenger åpenbart mer empirisk forskning i feltet sosialt arbeid, men ikke en ny positivisme – heller en revitalisering av positivismedebatten. Kanskje kunne representanter for feltet sosialt arbeid på sikt tjene på å stå fram som politisk bevisste og ikke framstille seg som naive objektivister? Dette fordi så mange beslutninger i faget til syvende og sist handler om interesser, smak og moral og slik sett er politiske – det handler om det gode liv i *polis*. *Values tend to trump evidence*, uttalte Blairs rådgiver Philip Davies (på den tidligere nevnte konferansen om kunnskap i sosialtjenesten i Stockholm). Om evidensbasert praksis skal bryne seg på virkeligheten kan et annet utsagn fra vitenskapens historie komme til nytte – *the proof of the pudding is in the eating!* Så får tiden vise om erfaringen vil nøytralisere uttrykket evidensbasert, - og om det mister sin overtalelseskraft hvis det ikke viser seg bærekraftig i praksis.

Litteratur

- Angel, Bjørn Ø. 2003: Evidensbaserte programmer. *Nordisk Sosialt Arbeid* Nr 2/2003 s. 66-72
- Ainsworth, Frank and Hansen, Patricia 2002: Evidence based social work practice: A reachable goal? I *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (2)
- Bourdieu, Pierre 1994: *In Other Words*. Polity Press
- Bourdieu, Pierre 1999: *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Daidalos
- Campbell Collaboration 2002: <http://www.campbellcollaboration.no/>
- Fisher, Mike 2002: The Social Care Institute for Excellence: The role of a national institute in developing knowledge and practice in social care. S. 6-35 i *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (2)
- Foucault, Michel 1996: *Tingenes orden*. Aventura
- Freud, Sigmund 1933: A philosophy of life. I *New Introductory lectures on Psycho-analysis*. Hogarth Press
- Frost, Nick 2002: A problematic relationship? Evidence and practice in the workplace. I *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (1)
- Gadamer, Hans-Georg 1972: *Wahrheit und Methode : Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. 3. erw. Aufl. Mohr (Først utg. 1960)
- Gadamer, Hans-Georg 2000: *Teoriens lovprisning : taler og artikler*. Systime
- Habermas, Jürgen 1969: *Vitenskap som ideologi*. Studiefakkel ; 21 Gyldendal
- Lyons, Karen 1999: *Social work in higher education: Demise or Development?* Ashgate/CEDR, Aldershot
- Marthinsen, Edgar 2003: *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern*. Rapport nr 9. Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge
- Månsson, Sven-Axel 2003: Ått forstå sociala insatsers värde. *Nordisk Sosialt Arbeid* Nr 2/2003 s.73-80
- Nilsson, Kjell Sunesson, Sune 1988: *Konflikt, kontroll, expertis : att använda social forskning*. Arkiv förlag
- Olesen, Søren Petter 2003: *Generative Mechanisms in Social Work – A Realist Position in Research, Development and Evaluation of Social Work*. Foredrag ved IFSW Europeiske kongress. København 2003
- Sackett, David L. et al.1997: *Evidence-based*

medicine : how to practice & teach EBM

Churchill Livingstone

- Schön, Donald 1983: *The reflective practitioner - how professionals think in action*. Maurice Temple Smith
- Sheldon, Brian and Macdonald, Geraldine 1999: *Research and Practice in Social Care: Mind the Gap*. Centre for Evidence-Based Social Services, Exeter University
- Smith, David 2002: The limits of positivism revisited. S. 27-38 i *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (1)
- Soydan, Haluk og Ulmanen, Petra red. 2003: *Forskning förbättrar praktiken*. CUS
- Stolanowski, Per Arne 2002: Innledning på FORSAseminaret 2002. Stavanger
- Taylor, Carolyn and White, Susan 2002: What works about what works? Fashion, fad and EBP. S. 63-82 i *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (2)
- Willman, Ania og Stoltz, Peter 2002: *Evidensbase-rad omvårdnad*. Studentlitteratur

(Footnotes)

- ¹ Uttrykk om at det som står over natten, begynner å lukte vondt etter hvert.
- ² Står på musematta jeg fikk på SCIE

(Endnotes)

- ¹ Websters dictionary on ”evidence”: an outward sign: Indication; something that furnishes proof. Testimony; specifically: something legally submitted to a tribunal to ascertain the truth of a matter.
- ² Fra Grey, 1998 reproduert av Geddes 2000 og Taylor og White 2002
- ³ Forskningsleder ved SCIE (Social Care Institute for Excellence)
- ⁴ CC hadde i november en større konferanse i Danmark hvor et av de sentrale tema så ut til å være diskusjonen om hva slags forskning som skal inngå i deres review-portefølje og hva slags forskning som skal stimuleres. Her var bl.a. forskningsledelsen ved SCIE til stede og argumenterte for et mer romslig syn på hva som skal inngå i kunnskapsdatabasene. Samme vilje til våkenhet for at ulike typer forskning kan bidra til ulike former for kunnskap og innsikt la representanter for HMSO (Her Majestys Social Office) vekt på i en norsk/britisk konferanse i

Lofoten i mai 03.

- ⁵ Se bl.a. Nilsson og Sunesson 1988
- ⁶ Viser her bl.a. til seminaret ”Mind the Gap” som sosial- og helsedirektoratet i Norge arrangerte våren 2003 (med Sheldon og Macdonald som leder et av de høyest profilerte sentra i Storbritannia, CEBSS), tilslutningen til CC og SHD’s egen forskningsinnretning.
- ⁷ Bjugnsaken: en barnehageansatt sto tiltalt for flere seksuelle overgrep mot barn. Han ble frikjent og saken utløste en rekke forskningsprosjekter som skulle bidra til større sikkerhet ved medisinsk diagnostisering av overgrep og avhør av små barn.
- ⁸ På sosial og helsedir. hjemmesider står det under prosjekter: *Utvikle, oppdatere og disseminere systematiske oversikter over ulike spørsmål knyttet til velferdstjenester, og delta i arbeidet med å utvikle en internasjonal kunnskapsdatabase på dette området ved å støtte the Campbell Collaboration* (<http://www.shdir.no/index.db2?id=853>)
- ⁹ Olesen har markert seg i den danske debatten om EBP